

Értekezés a diktatúráról (1851)

Előzmények: Az 1848-as európai forradalmak nagy hatást gyakoroltak Donosóra. 1849-ben a radikális liberálisok erősen támadták Narváez tábornokot, amiért az leverte a madridi, barcelonai, valenciai és sevillai forradalmi megmozdulásokat, valamint azért, mert teljhatalmat kapott a béke fenntartása érdekében. A liberálisok úgy érezték, diktatúra fenyeget. Január 3-án Cortina, a radikális ellenzék feje beszédet tartott a Parlamentben. Erre válaszolt január 4-én Donoso Cortés./

A hosszú beszéd, melyet tegnap Cortina úr tartott, s amelyre most válaszolni fogok, nagyszabású dimenziói ellenére nem volt egyéb – mérsékelt vélemények szerint sem – mint epilógus, a radikális párt hibáinak epilógusa, mely magában foglalja e párt háromszáz éves fennállásának valamennyi hibáját, amelyek manapság többé-kevésbé valamennyi emberi társadalmat nyugtalanítanak.

Cortina úr, beszédét megkezdve jóhiszeműen – hiszen a jóhiszeműség annyira jellemző eme úrra – kijelentette, hogy időnként ő maga is gyanítani kezdte elveinek hibás mivoltát, s hogy ideái valóban károsak, az abból is látható, hogy sohasem kerültek hatalomra, mindig ellenzékben maradtak. Azt tanácsolnám hát eme úrnak, hogy gyanúját gondolja át újra, s kétségei tüstént bizonyossággá váljanak. Eszméi nem a fiatalokban vannak, hanem az ellenzékben, nagyon helyesen; mivel ezek ellenzéki eszmék, nem pedig a kormány eszméi. Terméketlen, káros eszmék ezek, melyek ellen küzdeni kell, míg el nem temetik őket itt, eme temetőben, mely éppen nekik való: e szónoki emelvény pillérei alatt. *(Taps a többség padsoraiban.)*

Cortina úr követve a párt hagyományait, melyet képvisel és vezet, a februári forradalom óta, egy három részből álló beszédet tartott. Első rész: pártja dicsérete, melyet a múlt érdemeire alapoz. Második rész: a jelen sérelmeinek ismertetése. Harmadik rész: pártja jövőbeni érdemeiről szól.

Tisztelt többség: én azért szólaltam fel most, hogy megvédjem az Önök eszméit, de ne várjanak tőlem holmi dicsőretet; Önök a győztesek, s

semmi sem illik olyan jól a győztes homlokára, mint a háborgatás koronája.
(*Helyes, helyes!*)

Nem várják, uraim, hogy a sérelmekről beszéljek: nem érték Önöket személyes sérelmek, amelyeket meg kellene torolni: a társadalmat és a Trónt érték sérelmek a királynő és a haza árulóinak részéről. Nem fogok beszélni az Önök érdemeiről sem. Mi célból kellene ezekről beszélnem? Hogy a nemzet értesüljön róluk? A nemzet már tudja kívülről mindet.
(*Derűltség*).

Cortina úr két részre osztotta beszédét, melyet természetesen minden képviselő megkap majd. Cortina úr beszélt a kormány külpolitikájáról, melyet Spanyolország számára fontosnak nevezett, tekintve a párizsi, londoni és római eseményeket. Ezt a kérdést én is érinteni fogom. Ezután a képviselő úr áttért a külpolitikáról a belpolitikára. Ez a téma – Cortina úr előadásában – szerintem két részre oszlott: egyik az elvek kérdése, másik a tények kérdése: egyik a rendszer kérdése, másik a tettek kérdése. A tények és a rendszer kérdésre már válaszolt a Minisztérium, mivel ez az a szervezet, mely rendelkezik a szükséges adatokkal és személyekkel: az állam és a kormány miniszterei szokásos ékesszólásukkal oldották meg ezt a feladatot. Számomra – szinte teljesen érintetlenül – az eszmék kérdése maradt, csak ezzel a kérdéssel foglalkozom, és hozzá is kezdek, ha a Tiszelt Ház megengedi. (*Érdeklődés*).

Uraim: Mi is Cortina úr alaptétele? Ha jól értelmeztem Cortina úr beszédét, akkor alaptétele a következő: mindent a törvényességért, mindent a törvényesség érdekében, törvényesség mindig, minden körülmények között, minden esetben. Én, uraim, aki úgy gondolom, hogy a törvények vannak a társadalomért és nem a társadalom a törvényekért (*Nagyon helyes!*), azt mondom: társadalom, mindent a társadalomért, mindent a társadalom érdekében, társadalom mindig, minden körülmények között, minden esetben. (*Bravó!*)

Mikor a törvényesség képes arra, hogy megvédje a társadalmat, akkor törvényességre van szükség, de ha nem, akkor diktatúrára: Uraim, ezt a rettenetes szót – rettenetes szó, de nem annyira, mint a „forradalom”, mely mind közül a legrettenetesebb (*Elképedés*) – , mondom, ezt a rettenetes szót ejtette ki itt egy ember, akit mindenki ismer, egy ember, aki egyáltalán nem hasonlít egy diktátorra. Én azért születtem, hogy megértsen, és nem azért, hogy utánozzam őket. Két dolog lehetetlen számomra: az egyik az, hogy elítéljem, a másik az, hogy gyakoroljam a diktatúrát. Ezért – s ezt itt

hangosan, nemesen és nyíltan ki merem jelenteni – alkalmatlan vagyok a kormányzásra, nem tudom teljes lelkeimmel elfogadni a kormányzást, nem tudom elfogadni anélkül, hogy lelkem egyik fele ne küzdene a másikkal, ösztöncim és értelmem ne szállnának harcba egymással. *(Nagyon helyes!)*

Ezért, uraim, azok bizonyágtételőhöz fellebbezek, akik ismernek engem. Nincs senki, sem itt, sem máshol, aki azt mondhatná, hogy találkozott velem az ambíció emberektől nyüzsgő útján *(Taps)*, senki. De mindenki megtalálhat engem a tisztas polgárok szerény útján. Így, uraim, mikor betelnek napjaim és sírba szállok, nem kell lelkiismeret-furdalást éreznem, hogy védtelenül hagytam a barbár módon megtámadott társadalmat, ugyanakkor nem kell majd keserű fájdalmat éreznem amiatt, hogy ártottam volna valakinek.

Azt mondom, uraim, hogy a diktatúra bizonyos, adott körülmények között, olyan körülmények között, mint a mostani is, legitim kormány, jó kormány, hasznos kormány, mint bármely ésszerű kormány, mely elméletben és gyakorlatban is meg tudja védeni az igazát, és ha nem, uraim, vessenek egy pillantást a társadalom életére.

A társadalom élete, akár az ember élete, akcióból és reakcióból, áramból és ellenáramból, támadó és ellenálló erőkből áll.

Ez a társadalom élete, s ugyanakkor az ember élete is. Tehát: a támadó erőknél, melyeket az emberi testben betegségnek, a társadalom életében pedig másként neveznek, de lényegét tekintve ugyanaz, két állapotuk van: az egyik, amikor szétszórtan vannak jelen a társadalomban, csak az egyes emberekben található meg; a másik már a betegség nagyon súlyos állapota, amikor a támadó erők koncentráltan vannak jelen, politikai szerveződésekben. Azt mondom tehát, nem másért léteznek ellenálló erők úgy az emberi testben, mint a társadalom testében, mint azért, hogy visszaverjék a támadó erőket, s ezért hasonló arányban kell lenniük velük. Amikor a támadó erők szétszórtak, az ellenálló erők úgyszintén, jelen vannak a kormányban, a hatóságokban, a bíróságokon, egyszóval a társadalom egész testében; de amikor a támadó erők politikai szerveződésekben koncentrálnak, szükségképpen – anélkül, hogy bárki megakadályozhatná vagy bárkinek joga lenne megakadályozni – az ellenálló erők egy kézben koncentrálnak. Ez a diktatúra világos, érthető, megdönthetetlen elmélete.

Ez az elmélet, uraim, mely a logika rendje szerint igaz, állandó tény a történelem rendjében. Említsenek egy társadalmat, ahol nem volt

diktatúra, említsenek! Nézzük az athéni demokráciát, vagy a római köztársaságot. Athénban a teljes hatalom a nép kezében volt és cserépszavazásnak nevezték; Rómában a szenátus kezében volt a hatalom, mely egy konzult nevezett ki, s a rendszert – magunk közt szólva – diktatúrának nevezték. *(Úgy van!)* Nézzük a modern társadalmakat, uraim, például Franciaország viszontagságait. Nem beszélek az Első Köztársaságról, mely nem volt más, mint egy hatalmas, véres és rettenetes diktatúra. Későbbi időszakról lesz szó. A Restaurációs Cikkelyekben a diktatúra a 14. cikkelyben talált menedéket; az 1830-as Cikkelyeknek pedig a bevezetésében. És a mostani Köztársaság? Kár szót vesztegetni rá. Mi ez, ha nem diktatúra a köztársaság jelszavával? *(Taps).*

Gálvez Cañero úr idézte itt, nem éppen a megfelelő alkalommal, az angol alkotmányt. Uraim, éppen az angol alkotmány az egyetlen a világon – ilyen okosak az angolok –, ahol a diktatúra nem kivételes, hanem közös jog. Egy valami biztos: a Parlamentnek – minden alkalommal, minden korban, amikor akarja – joga van diktatúrát gyakorolni; mivel nincs más korlátja, mint az értelem, s jogai a teljes diktatórikus hatalmat biztosítják számára. Bármit megtehet, kivéve talán nőből nem csinálhat férfit, s férfiből nőt, jogtanácsosai szerint. *(Derűltség.)* Hatalmában áll felfüggeszteni a *habeas corpus*-t, megváltoztathatja az Alkotmányt, leválthatja az uralkodóházat, s nemcsak azt, de még a vallást is, elnyomja a tudatot, egy szóval mindent megtehet. Ki látott, uraim, szörnyűbb diktatúrát? *(Helyes!)*

Bebizonyítottam, hogy a diktatúra igazság a logika rendjében és tény a történelem rendjében. De többet mondok: a diktatúra, ha a tisztelet megengedné, mondhatnánk, hogy tény az isteni rendben is.

Uraim, az Isten egy bizonyos pontig az embereknek hagyta a társadalmak kormányzását, és kizárólag magának tartotta fenn az univerzum kormányzását. Az univerzumot Isten kormányozza, és ha ki lehetne mondani, ha a politikai szakkifejezéseket alkalmazni lehetne ez esetben, azt mondanám, hogy alkotmányos módon. *(Nevetés a bal oldalon.)* Mindez egyre világosabb és kézenfekvőbb számomra. Meghatározott, elengedhetetlen törvények kormányozzák a világot, ezeket másodlagos okoknak nevezik. Mi mások ezek a törvények, ha nem analógiái azoknak, melyeket alapvetőnek neveznek az emberi társadalmakkal kapcsolatban?

Tehát, uraim: az anyag világában Isten hozza a törvényeket, az emberi társadalmakban pedig – bár más módon – a törvényhozók. Vajon az Isten mindig az általa hozott törvények által kormányoz, melyek örök

bölcsességének szüleményei, s melyeknek átvetett minket, embereket? Nem, uraim, mert néha isteni akarata egészen nyílt és direkt módon abban nyilvánul meg, hogy megtöri azokat a törvényeket, amelyeket ő maga hozott, megváltoztatva a dolgok természetes folyását. Uraim, amikor Isten így tesz, vajon nem jelenthetjük-e ki, amennyiben az emberi nyelv terminusait isteni dolgokra alkalmazni lehet, hogy diktatórikusan cselekszik? Ez bizonyítja, uraim, hogy mennyire esztelen az a párt, mely azt képzei, hogy képes kevesebb eszközzel kormányozni, mint Isten, megfosztva önmagát attól az eszköztől, mely időnként elengedhetetlen, a diktatúrától. Uraim, a kérdés most már – a lényegre szorítkozva – nem az, hogy a diktatúra bizonyos körülmények között fenntartható, sőt, bizonyos körülmények között jó, hanem az, hogy Spanyolországban jelenleg fennállnak-e ezek a körülmények. Ez a leglényegesebb pont, és mostantól kizárólag erre fogok összpontosítani. Ennek érdekében nem teszek mást, mint követem az előttem szólók példáját, tehát át kell tekintennem Európa, majd Spanyolország helyzetét. *(Feszült figyelem.)*

Uraim, a februári forradalom úgy jött, mint a halál: váratlanul. *(Nagy taps.)* Az Isten, uraim, megbüntette a francia monarchiát. Hiába változott meg nagyon ez az intézmény, hogy alkalmazkodjon a körülményekhez és a korhoz, ez nem segített rajta: az ítélet megfellebbezhetetlen volt, bukása elkerülhetetlen. Az isteni joga alapuló monarchia XVI. Lajossal ért véget a vérpádon; a dicsőség monarchiája Napóleonnal egy szigeten, az öröklött monarchia X. Károllyal a száműzetésben, és Lajos Fülöppel véget ért az utolsó is az összes lehetséges monarchia közül, a bölcsesség monarchiája. *(Bravó!)* Szomorú és sajnálatraméltó látvány a tiszteletreméltó, ősi és dicső intézmény, amelyen nem segít sem az isteni jog, sem a törvényesség, sem a bölcsesség, sem a dicsőség. *(Taps.)*

Uraim, megdöbbenünk és elképedtünk, amikor Spanyolországot is elérte a nagy forradalomnak ez az új áramlata. Semmi sem hasonlítható döbbenetünkhöz és csodálkozásunkhoz, hacsak nem az a döbbenet és csodálkozás, amelyet a legyőzött Monarchia látványa kelt. De rosszul mondom: létezik nagyobb döbbenet és nagyobb csodálkozás is a legyőzött Monarchia látványánál, ez pedig a győztes Köztársaság látványa. *(Helyes!)* S most, amikor már tíz hónap eltelt a győzelme óta, kérdezzék, hogyan győzött, kérdezzék miért győzött, kérdezzék, milyen erővel győzött, és nem tud majd felelni. Nem tud majd felelni, mégpedig azért, mert a

Köztársaság nem győzött: a Köztársaság csupán eszköze volt egy nagyobb hatalom győzelmének. *(Csodálkozás).*

Ez a hatalom, uraim, ha megkezdí munkáját – amint elég erős volt, hogy megdöntse a Monarchiát a Köztársaságért – elég erős lesz, hogy megdöntse a Köztársaságot a Császárságért vagy a Monarchiáért, amennyiben ezt szükségesnek látja céljai elérésében. E forradalom okai és következményei, uraim, nagy vitákat váltottak ki Európa és Spanyolország valamennyi szónoki emelvényén. Csodálkozva láttam itt is és ott is, hogy milyen kevés figyelmet szentelnek a forradalmakat kiváltó súlyos okoknak. Uraim, nálunk, akárcsak máshol, a kormányzat hibáit okolják a forradalmakért. Amikor a katasztrófák egyetemesek, váratlanok és tömegesek, mindig a Gondviselés következményei, mert ezek az azok a jellemzők, melyek megkülönböztetik Isten művét az emberektől. *(Hangos taps a töhhség oldalán.)*

Amikor a forradalmak a fenti jellegzetességeket mutatják, akkor biztosak lehetnek benne, hogy az Isten küldte őket büntetésül az emberek bűneiért. Akarják tudni, uraim, az igazságot az utolsó francia forradalom okait illetően? Az igazság pedig az, hogy februárban érkezett a nagy leszámolás napja a társadalmi osztályok és a Gondviselés között, és ezen a borzalmas napon valamennyi összeomlott. Ezen a napon érkezett a leszámolás, és ismétlem, valamennyi társadalmi osztály összeomlott. Többet mondok, uraim, a Köztársaság saját győzelmének napján csődöt mondott. A Köztársaság azt állította, hogy elhozta a Földre a szabadság, az egyenlőség és a testvériség uralmát, csakhogy ez a három dolog nem eredhet a Köztársaságból, hanem csakis a Megváltásból. *(Helyes!)* És mit tett ez után a Köztársaság? A szabadság nevében szükségszerűvé tette, kinyilvánította és elfogadta a diktatúrát; az egyenlőség nevében a régi, az eljövendő és a születendő köztársaságpártiak jogán kitalált egy nem tudom miféle arisztokratikus diktatúrát, és nem tudom, miféle neveltséges jelképet, végül pedig uraim, a testvériség nevében visszaállította a pogány testvériséget, Eteoklész és Polüncikész²¹ testvériségét, és a testvérek felfalták egymást Párizs utcáin a harcban, mely sok évszázad óta a legnagyobb volt a város falain belül. Ez a köztársaság a három igazság köztársaságának nevezte magát, de én ezt cáfolom: ez a három káromlás és a három hazugság köztársasága. *(Bravó!)*

²¹ Az *Antigoné* szereplője. (A fordító)

Elérkezve pedig a forradalom okaihoz, megállapíthatjuk, hogy a radikális párt ugyanarra az okra vezet vissza mindent. Cortina úr azt mondta nekünk tegnap, hogy a törvénytelenések következtében vannak forradalmak, és mert a nép ösztönösen, egyformán és spontán módon felkel a zsarnokok ellen. Nemrég Ordax Avccilla úr azt mondta: „El akarjátok kerülni a forradalmakat? Adjatok enni az éhezőknek!” Mindéből láthatjuk a radikális párt teóriáját: a forradalmak oka részben a nyomor, részben a zsarnokság. Uraim, ez a teória teljes ellentétben áll a Történelemmel. Említsenek nekem példát egy olyan forradalomra, melyet rabszolganépek vagy éhező népek vittek véghez. A forradalom a gazdag népek betegsége, a forradalom a szabad népek betegsége. A régi világban az emberek nagy része rabszolga volt. Említsenek nekem egy forradalmat, melyet rabszolgák vittek véghez. *(A baloldaltól: a Spartacus-féle forradalom).*

Mindössze pár szolgálai harcra futotta az erejükből, de a valódi forradalmakat mindig gazdag arisztokraták csinálták. Nem uraim, nem a rabszolgaságban és nem a nyomorban alszik a forradalmak csirája; a forradalmak csirája a tömeg szenvedélyes vágyában rejlik, mellyel az őt elnyomó rétegek pozíciójára tör. *(Helyes!)* Ha gazdagok vagytok: íme a szocialista forradalmak képlete a középosztály ellen. Ha uralkodók vagytok, íme a nemesi rétegek forradalmának képlete az uralkodók ellen. Végül pedig, uraim, ha olyanok vagytok, mint az istenek, íme az első forradalom képlete Isten ellen. Ádámtól, az első lázadótól kezdve Proudhonig, az utolsó hitetlenig, ez minden forradalom képlete. *(Ugy van!)*

A spanyol kormány – kötelessége szerint – nem akarta, hogy ezt a képletet Spanyolországban is alkalmazzák; annál is kevésbé, mivel a belpolitikai helyzet egyáltalán nem volt kellemes, és nagyon is okos dolog volt megelőzni mind a belső, mind a külső eshetőségeket. Ha nem így cselekedtek volna, az azt jelentette volna, hogy nem ismerik ezeknek a nagy vonzerővel rendelkező áramlatoknak a hatalmát, melyek a forradalmi góccokból válnak ki és szétterjednek, megfertőzve az egész világot. *(Helyes!)*

A belpolitikai helyzet – röviden – a következő: a politikai problémákat nem lehetett sem akkor, sem korábban minden részletét tekintve megoldani, mert nem lehet könnyen megoldást találni egy szenvedélyektől ennyire átfűtött társadalom számára. Az örökösödés problémája megoldatlan volt, mert bár mi győztünk, nem rendelkezünk a győztesek nyugalmával, mely a győzelem egyik alkotóeleme. *(Bravó!)* A

vallási kérdés körül is problémák voltak. Az esküvők körüli problémák, mint tudják, súlyosbodtak²². Kérdem én, uraim: amennyiben a diktatúra mint azt bebizonyítottam, bizonyos körülmények között legitim, bizonyos körülmények között hasznos, fennálltak-e vagy sem ezek a körülmények? Ha azt gondolják, hogy nem álltak fenn, említsenek nekem ezeknél súlyosabb problémákat, melyek megjelentek a Földön. A tapasztalat azt mutatja, hogy a kormány számításai és a kamara előrelátása nem volt alaptalan. Mindnyájan tudják, uraim, hogy egyszerűen beszélek, mert megvetem a szenvedélyek mesterséges felszítását, én nem erre születtem. Mindnyájan tudják, hogy Madrid utcáin puskalövések kíséretében kikiáltották a Köztársaságot; mindnyájan tudják, hogy Madridban és Sevilleában a helyőrség egy részét is megnyerték maguknak, mindnyájan tudják, hogy a kormány erélyes közbelépése nélkül egész Spanyolország Herkules oszlopaitól a Pireneusokig, egyik tengertől a másikig vérfürdő színhelyévé változott volna. És nemcsak Spanyolország. El tudják képzelni, mennyi csapás származott volna belőle, ha győz a forradalom, és szétterjed a világon? Ó, uraim! Ha erre gondolunk, nem kiálthatjuk elég hangosan, hogy az a kormány, mely közbe tudott avatkozni, és képes volt győzni, a Haza minden dicséretét megérdemli. *(Nagyon helyes!)*

A fentiekben vázolt kérdés ezen felül az angol-problémával bonyolódott, s mielőtt belekezdénék – itt jelzem, hogy csak röviden szólok róla, mivel így látom helyénvalónak –, tehát, mielőtt belekezdénék, engedje meg a Tisztelt Ház, hogy kifejtsek néhány általános gondolatot, melyet idetartozónak vélek.

Uraim, mindig is hittem, hogy a vakság jel, az emberek estében éppúgy, mint a kormányoknál vagy a hanyatló nemzeteknél. Hiszem, hogy Isten mindig azokat vakítja meg először, akiket el akar veszíteni, azért, hogy ne lássák a szakadékot, melyet a lábuk elé helyez, s ezt azzal kezdi, hogy megzavarja a fejüket. A fentieket alkalmazva arra a politikára általában, melyet pár éve Anglia és Franciaország folytat, uraim, kijelentem, hogy már régen megjósoltam nagy szerencsétlenségek és katasztrófák bekövetkeztét. Nyilvánvaló, visszafordíthatatlan történelmi tény, hogy Franciaországnak a Gondviselés azt a feladatot adta, hogy az új eszmék terjesztésében elől járjon, akár politikai, akár vallási vagy társadalmi eszmékről legyen szó.

²² Mária Krisztina korábbi, titkos esküvője a nyilvánosság tudtára jutott, valamint II. Izabella megházasításával és esküvőjével kapcsolatban is adódtak problémák. (A fordító)

A modern időkben három nagy eszme jelent meg Európában: a katolikus eszme, a filozófiai eszme és a forradalmi eszme. Nos, uraim, mindhármát Franciaország vezette be. Nagy Károly volt az a francia, aki a katolikus eszmét elterjesztette; Voltaire volt az a francia, aki a filozófiai eszmét és Napóleon az a francia, aki a forradalmi eszmét képviselte. *(Nagy taps)*. Ugyanígy, hiszem, hogy Anglia Gondviselés adta feladata fenntartani a világ erkölcsi egyensúlyát azáltal, hogy Franciaország örök kontrasztját alkotja. Ha Franciaország az áram, Anglia az ellenáram a tengerben. *(Nagyon jó!)*

Képzelnék el egy pillanatra az áramot ellenáram nélkül: a tengerek elöntենék a kontinenseket. Képzelnék el az ellenáramot az áram nélkül: a tengerek eltűnnének a Földről. Képzelnék el Franciaországot Anglia nélkül: a világ állandó megrázkódtatások árán haladna előre, mindennap új alkotmány lenne, minden órában új kormányzati forma. Képzelnék el Angliát Franciaország nélkül, a világ mindig a tiszteletreméltó Földnélküli János bullája szerint vegetálna, mely a legállandóbb az összes angol alkotmány között. Mit jelent akkor, uraim, a stabilitás által korlátozott haladás és a haladás által élénkített stabilitás? *(Jól van!)*

Nos, uraim, néhány éve – és itt a kortárs történelmet hívom tanúul és az Önök emlékeit – ez a két nagy nemzet elfelejtette hajdani tetteit és a Gondviseléstől kapott történelmi feladatát a világban. Franciaország ahelyett, hogy új eszméket terjesztett volna a világban, a *status quo*-t hirdette mindenfelé; a *status quo*-t Franciaországban, a *status quo*-t Spanyolországban, a *status quo*-t Keleten. Anglia, ahelyett, hogy a stabilitást hirdette volna, éppen az ellenkezőjét tette Spanyolországban, Portugáliában, Franciaországban, Itáliában, Görögországban. Mi következett mindebből? Az, aminek elkerülhetetlenül be kellett következnie: e két nemzet olyan szerepet vállalva fel, mely sohasem volt a sajátja, a lehető legrosszabbul adta azt elő. Franciaország ördögből pappá akart válni, Anglia papból ördöggé. *(Nagy derűltség, hatalmas taps)*.

Ez, uraim, a kortárs történelem; Angliát illetően pedig röviden pár szót: kérem az Istent, uraim, hogy ne büntesse katasztrófákkal – bár megérdemelten – a hibáiért, mint Franciaországot, mert semmi sem hasonlítható ahhoz a hibához, melyet Anglia követett el a forradalmi pártok támogatásával. Micsoda szerencsétlenség! Fogalma sincs róla, hogy a veszély napján ezek a pártok ösztönösen cserbenhagyják majd? Talán nem történt már meg? Meg kellett történnie, uraim, mert a világ minden

forradalmára tudja, hogy amikor a forradalmak valóban bekövetkeznek, hogy amikor sötét felhők tornyosulnak, hogy amikor a látóhatár elsötétedik, hogy amikor a hullámok magasra csapnak, a forradalom hajójának csak Franciaország lehet a kormányosa. *(Érős, élénk taps).*

Uraim, ez volt az Anglia által, pontosabban szólva kormánya és tisztviselői által követett politika az utóbbi időkben. Azt mondtam, és újra megismétlem, nem akarom részletezni ezt a kérdést; s erre komoly okok készítenek. Először is a közjó, mert ünnepelesen ki kell jelentenem, hogy minden vágyam egy bensőséges szövetség, egy teljesebb unió a spanyol és az angol nemzet között, melyet csodálok és tiszteltek, mint a – talán – legszabadabb, legerősebb, legérdeműsebb nemzetet a Földön. Nem akarom szavaimmal súlyosabbá tenni ezt a problémát, sem hátrányosan befolyásolni vagy megzavarni a jövőbeni tárgyalásokat. De van egy másik ok is, amely arra készítet, hogy ne részletezzem ezt az ügyet. Hogy beszéljek róla, ahhoz szükséges lenne, hogy beszéljek egy emberről is, aki barát volt, jobb barát, mint Cortina úr, de én nem tudok úgy segíteni neki, ahogy Cortina úr tudott; a becsület nem enged többet, mint hogy hallgatással segítsen. *(A többség padjaiban Bulwer²³ nevét említik)*

Cortina úr, amikor a problémát taglalta - engedje meg, hogy őszinte legyek -, a pillanat szédületében elfelejtette, hogy ki ő, hol van, és kik vagyunk mi. Cortina úr azt hitte, hogy ügyvéd, de nem volt ügyvéd, hanem parlamenti képviselő. Cortina úr azt hitte, hogy bírók előtt beszél, pedig valójában képviselők előtt beszélt. Cortina úr azt hitte, hogy a bíróságon szólalt fel, holott parlamenti ülésen volt. Azt hitte, hogy peres ügyről van szó, holott valójában egy nagy nemzeti politikai ügy volt, s ha mégis pernek nevezzük, akkor két nemzet peréről volt szó. Nos, uraim, Önök szerint illetett Cortina úrhoz a nemzet ellenfeleit védő ügyvéd szerepe? *(Taps a többség padjaiban).* Uraim! Ez talán hazafiasság? Ilyen egy hazafi? Ó, nem! Tudják mit jelent hazafinak lenni? Hazafinak lenni, uraim, az szeretni, az gyűlölni, az érezni a szeretetet és érezni a gyűlöletet, ahogyan Hazánk érzi. *(Bravó!)*

²³ Bulwer Anglia nagykövete volt. Felkérték, hogy vegyen részt az 1848-as márciusi és májusi spanyolországi provokációkban. Narváez kérte, hogy váltsák le. A miniszterelnök, lord Palmerston megtagadta. Narváez saját hatáskörében hazaküldte Bulvert. Az angol kormány erre kiutasította a spanyol nagykövetet, Istrúizt, és elkezdte támogatni a Don Carlost. A kapcsolatok Angliával feszültek voltak Donoso beszéde idején.

Említettem, uraim, hogy csak röviden fogom érinteni ezt a kérdést, és íme, már be is fejeztem.

A titkár (Lafuente Alcántara): Mivel az ülés ideje letelt, kérdezem a Tiszelt Házat, hogy meghosszabbítsuk-e az ülést. *(Sok hang: Igen, igen. A folytatásban egveznek meg).*

Valdegamas márkija (Donoso Cortés): De uraim, sem a belső körülmények, melyek oly súlyosak, sem a külső körülmények, melyek oly bonyolultak és veszélyesek voltak, nem tudták enyhíteni az urak véleményét, akik azokban a padokban ülnek. És a szabadság? – mondják nekünk. Micsoda? A szabadság nem mindenekfelett való?! És a szabadságot, legalábbis az egyéni szabadságot nem áldozták fel talán? A szabadság, uraim! Ismerek azokat az elveket, amelyeket hirdetnek és a nevet, amelyet kiejtenek azok, akik kiejtik ezt a szent szót? Ismerek a kort, amelyben élnek? Nem ért el Önökig, uraim, a legutóbbi katasztrófák zaja? Micsoda? Még nem tudják, hogy a szabadságnak vége? Akkor mit akarnak? Nem vettek részt, mint ahogy én részt vettem lelkiileg fájdalmas tusájában? Akkor, uraim? Nem látták üldözötten, kicsúfoltan, a világ demagógjai által álnok módon megsebesítetten? Nem látták aggodalmát Svájc hegyei között, a Szajna, a Rajna, a Duna és a Tiberis partján? Nem látták felmenni a Quirinalra, a Kálvária hegyére? *(Nagy taps).*

Uraim, borzasztó ez a szó, de nem szabad megtartóztatnunk magunkat a borzasztó szavak kiejtésétől, ha az igazat mondjuk, és én kész vagyok kimondani. A szabadságnak vége! *(Csodálkozás hangjai)* És nem támad fel, uraim, sem a harmadik napon, sem a harmadik évben, de talán a harmadik évszázadban sem. Megrémíti Önöket, uraim, a zsarnokság, melyet elszenvedünk? Apróság ez, uraim, nagyobb dolgokat is fognak látni. Kérem Önöket, uraim, jegyezzék meg jól a szavaimat, mert amit mondani fogok, az események, amelyek bekövetkeztét jósolom a közeli vagy a távolabbi jövőben, de nem a nagyon távoli jövőben, pontról pontra be fognak következni. *(Élénk érdeklődés).*

Alapjában véve az Önök legnagyobb hibája abban áll, uraim *(A bal oldalhoz fordul)*, hogy nem tudják merre tart a civilizáció és a világ. Önök azt hiszik, hogy a civilizáció és a világ halad, amikor valójában visszafejlődik. A világ, uraim, gyors léptekkel halad minden emberemlékezet leghatalmasabb és legpusztítóbb zsarnoksága felé. Ez a

világ és a civilizáció útja. Nem kell prófétának lennem, hogy mindezt kijelentsem. Elég megfigyelnem az események félelmetes együttesét az egyetlen igaz nézőpontból: a katolicizmus magasságából.

Uraim, nincs több, mint két lehetséges fajtája a kényszernek: egyik a belső, másik a külső, egyik a vallási, másik a politikai. A dolgok természetéből következik, hogy amikor a vallásos érzület túlsúlyba kerül, a külső kényszer csökken, és amikor a vallásos érzület csökken, a politikai kényszer, a zsarnokság felerősödik. Ez az emberiség és a Történelem egyik törvénye. Ha nem így vélik, uraim, nézzék, milyen volt a világ, milyen volt a társadalom a kereszténység előtt, mondják meg, milyen volt belső kényszer, vallásos érzület nélkül. A zsarnokok és a rabszolgák társadalmá volt az. Említsenek nekem csak egy népet abból a korból, ahol nem voltak rabszolgák, ahol nem volt zsarnokság. Ez vitathatatlan, kétségbekonhatatlan, kézenfekvő tény. A szabadság, az igazi szabadság, mindenki szabadsága a Megváltóval jött el a világra. *(Így van!)* Ez is vitathatatlan tény, sőt, a szocialisták által is elismert tény, amit meg is vallanak. A szocialisták isteni embernek nevezik Jézust, sőt, önmagukat az Ő munkássága folytatóinak mondják. 'Az Ő folytatóinak, szentséges Isten! Ők, a vér és a bosszú emberei folytatói annak, aki azért élt, hogy jót tegyen, aki nem nyitotta a száját más szóra, mint áldásra, aki nem tett más csodát, mint hogy megszabadította a bűnösöket a bűnük alól, feltámasztotta a holtakat, aki három év alatt nagyobb forradalmat vitt véghez, mint évszázadok sora, és azalatt nem omlott más vér, mint az Ővé. *(Lelkes, általános taps).*

Uraim, kérem, szenteljenek nekem még egy kis figyelmet, és megmutatom Önöknek a Történelem legcsodálatosabb párhuzamát. Már láttuk, hogy az antik világban, amikor a vallási vagy belső kényszer nem csökkenhetett tovább, mivel nem is létezett semmiféle vallási kényszer, a politikai kényszer a végső határokig nőtt, a zsarnokságig. De Jézus Krisztussal megszületett a vallási vagy belső kényszer, és ez a politikai kényszer megszűnését eredményezte. Ez annyira igaz, hogy mikor Jézus és tanítványai létrehozták saját társadalmukat, az volt az egyetlen társadalom, mely kormány nélkül létezett. Jézust és tanítványait egyedül a szeretet kormányozta, a Mester szeretete a tanítványai iránt, és a tanítványok szeretete a Mester iránt. Amikor tehát a belső kényszer teljessé vált, az az abszolút szabadságot jelentette.

Folytassuk a párhuzamot. Elérkeztünk az apostoli időkhöz, melyet most kifejtök, mivel céljaimnak így felel meg. A fentiekben említett apostoli időktől kezdve a kereszténység megjelenéséig a Capitoliumban, azaz Nagy Konstantin idejéig, uraim, a keresztény vallás, pontosabban a belső vallási kényszer a tetőpontján volt, de bár a tetőpontján volt, az történt, ami minden emberek alkotta társadalomban szokott: fejlődni kezdett egy csíra, mely nem volt más, mint a vallási szabadság csírája. Nos, uraim, figyeljenek a párhuzamos folyamatra: a vallásos érzület gyengülésének kezdete egybecsik a politikai kényszer növekedésének a kezdetével. Még nincs kormány, nincs rá szükség, de egyfajta kormány-kezdeményre már igen. Így az akkori keresztény társadalomban nem volt szükség valódi jogászokra, hanem csak döntőbírákra és barátságos békítőkre, s ez már egyfajta kormány-embrió. Nem volt ennél semmi több, az apostoli idők keresztényei nem pereskedtek, nem jártak bíróságra, nézeteltéréseiket a döntőbírókra bízta. Figyeljék meg, uraim, hogy a kormány a korrupcióval együtt fejlődik.

A feudális idők elérkezével a vallás továbbra is a fénykorát éli, de az emberi szenvedélyek bizonyos mértékig már megsértőzték. Mi a helyzet, uraim, ezekben az időkben a politika világában? Már szükség van egy valódi, tényleges kormányra, de ekkor még megteszi a leggyengébb fajta is: így születik meg a feudális monarchia, minden monarchiák leggyengébbike.

Folytassuk a párhuzamot. Elérkezik, uraim, a XVI. század, e században a lutheranizmus megjelenésével, ezzel a hatalmas politikai, társadalmi és vallási botrányal, a nép szellemi és erkölcsi felszabadulásának eme aktusával a következő intézménybeli változások esnek egybe: elsősorban a feudális monarchiák ez időben abszolút monarchiákká válnak. Úgy vélik, uraim, hogy egy monarchia nem lehet több, mint abszolút? Egy kormányzat mi más lehet, mint abszolút? De szükséges volt, uraim, hogy a politikai kényszer még ennél is nagyobb legyen, mivel a vallási kényszer tovább csökkent, ennek következtében a politikáinak emelkednie kellett. Milyen új intézmény született? Az állandó hadseregek. És tudják, uraim, hogy mi az állandó hadsereg? Hogy definiálhassuk, ahhoz előbb tudni kell, hogy mi a katona. A katona nem más, mint egy rabszolga egvenruhában. Látják tehát, hogy a vallási kényszer csökkenésével a politikai kényszer az abszolutizmusig emelkedik, sőt, tovább lép. A kormányt nem elégitette ki az, hogy abszolút lett, szüksége volt rá – és meg is szerezte – az abszolút lét privilégiumát: azt, hogy millió „karral” rendelkezék.

És mindezen túlmenően, uraim, szükséges volt, hogy a politikai kényszer tovább emelkedjen, mert a vallási tovább csökkent: s így is történt. Milyen új intézmény született ekkor, uraim? A kormányok azt mondták: „Már van millió karunk, de ez nem elég, többre van szükségünk, azt akarjuk, hogy millió szemünk legyen.” És megszületett a rendőrség, és a rendőrséggel a millió szem. Ennek ellenére a politikai kényszernek tovább kellett emelkednie, mert a vallásos érzület tovább csökkent; és így is történt.

A kormányoknak nem volt elég, hogy millió karjuk és millió szemük van, millió fület is akarta, és ezt el is érték az adminisztráció központosításával, mely által a kormány értesül minden panaszról és reklamációról.

Nos, uraim, mindez nem volt elég, mert a vallásos érzület tovább csökkent, és szükséges volt, hogy a politikai kényszer tovább emelkedjen... De meddig, uraim! Mert tovább emelkedett.

A kormányok azt mondták: „Az elnyomáshoz nem elég millió kar, az elnyomáshoz nem elég millió szem, az elnyomáshoz nem elég millió fül, többre van szükségünk: arra a privilégiumra, hogy ugyanabban az időpontban mindenhol ott legyünk.” És a táviró feltalálásával elérték ezt is.

Uraim, ilyen állapotban volt Európa és a világ, amikor az első forradalmi fellángolás azt adta tudtul mindenkinek, hogy még mindig nincs elég zsarnokság a világon, mert a vallásos érzület szintje a minimum alá csökkent.

Azt ígértem, és be is tartom, hogy teljes nyíltsággal fogok beszélni. *(A figyelem megkétszereződik.)* Két lehetőség van tehát: vagy reagál milderre a vallás, vagy nem. Ha bekövetkezik a vallási reakció, meg fogják látni, uraim, hogy a vallásos érzület emelkedésével spontán és természetes módon a nép vagy a kormány minden erőfeszítése nélkül elkezd majd csökkenni a politikai kényszer, míg el nem érkezik a népek szabadságának a napja. *(Bravó!)* De, ha nem így történik, uraim – és ez súlyos eset, nem szokás a tanácskozó testületek figyelmét így felhívni ezekre a problémákra, mint én tettem ma, de a világ eseményeinek súlyossága, és úgy vélem, az Önök jóindulata is felment engem – tehát, uraim, azt mondom, hogy ha a vallásos érzület szintje tovább csökken, nem tudom, hol fog megállni. Nem tudom, uraim, és reszketek, ha belegondolok. Figyeljenek az általam előterjesztett analógiákra: ha a vallásos érzület tetőpontján nem volt szükség semmiféle kormányra, a vallásos érzület megszűntével mindenfajta kormány, mindenfajta zsarnokság kevés lesz. *(Feszült figyelem).*

Uraim, élő sebbe nyúltunk, ez Spanyolország problémája, Európa problémája, az emberiség problémája, a világ problémája. *(Valóban!)*

Vegyenek figyelembe egy dolgot, uraim. A régi világban a zsarnokság kegyetlen és pusztító volt, de voltak fizikai határai, mivel az államok kicsik voltak, és nemzetközi kapcsolatok nemigen léteztek. Ennek következtében a régi világban nem léteztek nagyszabású diktatúrák, egyet kivéve: Rómát. De most, uraim! Mennyit változott a világ! Uraim: minden feltétel adva van egy hatalmas, óriási, univerzális, végtelen zsarnokság létrejöttéhez; már nincsenek korlátok, sem fizikaiak, sem erkölcsiek. Már nincsenek fizikai korlátok, mivel a gőzhajó és a vasút számára nincsenek határok, az elektromos távíró nem ismer távolságokat; és nincsenek erkölcsi korlátok, mert minden lélek megosztott, és minden hazafiasság halott. Mondják meg akkor, igazam van vagy nincs, amikor a világ közeli jövőjéért aggódom? Mondják meg, amikor ezekről a problémákról beszélek, valódi problémákról beszélek-e?

Csak egy mód van a katasztrófa elkerülésére, egy és nem több. Mert nem kerülhető el nagyobb szabadsággal, garanciákkal, új alkotmányokkal, hanem csak úgy kerülhető el, ha mindenkit elvezetünk addig a pontig, ha erőnk engedi, ahol kiváltható egy egészséges vallásos reakció. Nos, uraim: lehetséges ez a reakció? Igen, az. De valószínű? Uraim, a legmélyebb szomorúsággal mondom, nem hiszem, hogy valószínű lenne. Láttam és ismertem, uraim, sok embert, akik elhagyták a hitüket, majd visszatértek hozzá; de sajnos, uraim, sohasem láttam egy népet sem, mely visszatért volna a hitéhez, melyet elvesztett.

Ha maradt volna még némi reményem, azt szétoszlatták volna, uraim, a Rómában nemrégiben történt csemények, s itt most két szót szólnék erről a kérdésről, melyet Cortina úr is említett.

Uraim, a Rómában történeteknek nincs neve. Önök hogyan neveznék, uraim? Siralmasnak? Siralmas mindaz, amit eddig mondtam, és ez még inkább. Szörnyűnek neveznék? Uraim, ezek az csemények többek ennél.

Róma legjelesebb trónján a világ legigazságosabb, legvallásosabb férfia ült, ma már nem ül ott. Mit tett Róma ezzel a vallásos és igazságos férfival? Mit tett ez a város, ahol hősök, császárok és pápák uralkodtak? A pápák trónját lecserélte a demagógok trónjára. Az Isten ellen lázadó bálványként kezdte imádni a kardot. Ez történt. A kard, uraim, a demagógok kardja, a vércs kard, ez ma Róma bálványa. Ez a bálvány

döntötte le IX. Piust a trónról. Ez a bálvány, melyet a kannibálok csapatai hordoznak az utcákon. Kannibálokot mondtam? Akkor rosszul mondtam, mert a kannibálok kegyetlenek, de nem hálátlanok. *(Nagy taps.)*

Uraim, megígértem, hogy őszintén fogok beszélni, és így is teszek. Azt mondom, szükséges, hogy Róma uralkodója visszatérjen Rómába, vagy – bár Cortina úr nem így véli – Rómában kő nem marad kövön. *(A többség padjairól: Úgy van!)*

A katolikus világ nem engedheti meg és nem is fogja megengedni, hogy e város, ahol most fékevesztett örület tombol, a kereszténység képletes elpusztulását jelentse. A civilizált Európa nem engedheti meg és nem is fogja megengedni, hogy betörjék az európai civilizációt jelentő épület kupoláját. A világ, uraim, nem engedheti meg, és nem is fogja megengedni, hogy Rómában, e szent városban egy különös dinasztia lépjen trónra: a büntett dinasztiája. *(Bravó!)* És ne mondja senki, uraim, amit Cortina úr mond, amit az újságok mondanak, és amiről eme urak *(A bal oldal felé fordul)* szólnak beszédeikben, hogy két dologról van szó: egy világról és egy egyháziról, és hogy a probléma a világi uralkodó és népe között támadt, s hogy a pápa továbbra is létezik. Csak két szót erről a kérdésről: két szó, uraim, mindent megmagyaráz.

Az egyházi hatalom gyakorlása minden kétséget kizárólag a pápa légsfontosabb feladata, és a világi hatalom csak járulékos tényező, de egyúttal szükséges is. A katolikus világnak joga van hozzá, hogy dogmáinak tévedhetetlen orákuluma szabad és független legyen: a katolikus világ nem rendelkezik biztos tudással, mely függetlenné tehetné és szabaddá, csak abban az esetben, ha van uralkodója, mert az uralkodó nem függ senkitől. *(Nagyon helyes!)* Ennek következtében, uraim, az uralkodókérdés, mely a világ minden táján politikai ügy, Rómában ezen felül vallási kérdés is, a nép a világ minden táján uralkodóvá válhat, csak Rómában nem, alkotmányozó nemzetgyűlések mindenhol létezhetnek, csak Rómában nem, Rómában nem létezhet más alkotmányos hatalom, csak ami már eddig is létezett. A Pápa Állam, uraim, nem tartozik Rómához, nem tartozik a pápához, a Pápa Állam a katolikus világhoz tartozik; és a katolikus világ elismerte a pápa szabadságát és függetlenségét, s még maga a pápa sem szabadíthatja meg magát az uralkodás alól és a függetlenség alól. *(Általános taps.)*

Befejezem, uraim, mivel a Tisztelt Ház már nagyon fáradt, és én is. *(Sokan: Nem, nem!)* Uraim, őszintén szólva nem tudom már folytatni, mivel

fáj a torkom, kész csoda volt, hogy beszélni tudtam, de ami a legfontosabb, azt már elmondtam.

Most, miután én is taglaltam azt a három külső problémát, melyről Cortina úr szólt, befejezésül rátérek a belsőre. Uraim, a világ kezdete óta máig vita tárgya, hogy milyen stratégiával lehet leghatékonyabban megelőzni a forradalmakat: ellenállással vagy engedékenységgel. De mára már, uraim, szerencsére megoldódott ez a kérdés, mely a világ kezdete óta 48-ig függőben volt, 48 óta már nincs szó semmiféle megoldatlan kérdéstről.

Uraim, ha torkom állapota engedné, most összefoglalnám az állításomat igazoló eseményeket februártól máig, de így meg kell elégednem azzal, hogy kettőt említek: az első Franciaország. A Monarchia ott nem állt ellen, a köztársaság, melynek ahhoz is alig volt ereje, hogy mozogjon, legyőzte; és ez a gyenge köztársaság le tudta győzni a szocializmust is, mert ellenállt neki.

Rómában - s ez a másik példa, amelyet említek - mi történt? Mondják, ha Önök festők lennének, és le akarnák festeni a példaszzerű uralkodót, találnának-e más modellt, mint IX. Pius? Uraim, IX. Pius, akárcsak isteni Mestere, csodálatos és bőkezű akart lenni, megtalálta az eltévedt bárányokat, kinyújtotta feléjük kezét, és visszahozta őket a hazájukba; a szabadságra vágyóknak szabadságot adott, minden szava áldás volt, és most, uraim, mondják meg, jótéteményei mértékével nem ér-e fel, sőt nem haladta-e meg az őt ért gyalázat mértéke? Ezt figyelembe véve, uraim, vajon az engedékenység stratégiája nem túltárgyalt kérdés-e? *(Úgy van!)*

Uraim, ha itt arról lenne szó, hogy választani kell a szabadság és a diktatúra között, nem lenne e helyen semmiféle meghasonlás, mert ki esne térdre a diktatúra előtt, aki a szabadságot átélheti? De nem erről van szó. A szabadság valójában nem létezik Európában; az alkotmányos képviselők már szinte mindenfelé pusztá, élettelen csontvázak csupán. Emlékezzenek vissza a Római Birodalomra! A Római Birodalomban valamennyi köztársasági intézmény létezett: léteztek teljhatalmú diktátorok, sérthetetlen bíróságok, szenátori családok, jeles konzulok, mindez, uraim, létezett, az eltérés mindössze egy dologban mutatkozott: egy emberrel több és nincs köztársaság. *(Úgy van!)*

Nos, uraim, ezek az alkotmányos kormányok Európa szinte minden részén; Cortina úr, anélkül, hogy gondolt volna rá, anélkül, hogy tudta volna, megmutatta nekünk tegnap. Nem azt mondta-e Cortina úr, és teljes

joggal, hogy jobban szereti azt hallani, amit a Történclem mond, mint amit az elméletek? A történclemhez fellebbezett. Cortina úr, mik ezek a kormányok, melyeket mindig legyőznek a zavargó kisebbségek, mik ezek a felelős miniszterekkel, akik nem felelnek semmire, sérthetetlen királyaikkal, akiket végül mégis mindig sérelem ér? Ezért, uraim, mint már említettem, nem a szabadság és a diktatúra között kell most választani, ha így lenne: én a szabadság mellett szavaznék, mint itt mindenki. De most arról van szó: és ezzel befejezem, hogy a lázadás diktatúrája vagy a kormány diktatúrája között kell választani, s ez esetben én a kormány diktatúráját választom, mivel ez elbíráhatóbb és nem olyan gyalázatos. *(Taps a többség papjaiban.)*

Arról van szó, hogy választani kell az alulról jövő és a felülről jövő diktatúra között, és én azt választom, amely felülről jön, mert tisztább és nyugodtabb régiókból jön; a tör és a kard diktatúrája között kell választani, és én a kard diktatúráját választom, mert az nemesebb. *(Bravó!)* Uraim, szavazáskor két csoportra fog osztani bennünket ez a kérdés, és önmagunkhoz hűen fogunk szavazni. Önök, Uraim, mint mindig, a népszerűbb megoldásra fognak szavazni; mi, uraim, az egészségesebbre.

(Nagy hangzavar követi a beszédet. A szónok fogadja a gratulációkat csaknem az egész Házból.)